

*Әкиятләрнең
кайбер поэтик
үзенчәлекләре*

Фәнни - тикшеренү эшенең максатлары:

1. Халык авыз ижаты әсәрләренең бер төре булган әкиятләренең төзелешен, үзенчәлекләрен тикшерү
2. Төрле милләт әкиятләрендәге охшаш һәм аермалыкларны табу
3. Татар халык әкиятләренең тел-сурәтләү чара-ларын билгеләү, төркемнәргә бүлү һәм вазифа-сын ачыклау
4. Әкият жанрының бүгенге көндәге торышын билгеләү

Атаклы балалар язучысы

Корней Чуковский үзенең

“От двух до пяти” дигән
китабында:

*“Әкият – әсиде-сигез яшькә
кадәрге һәр нормаль бала өчен
иң кирәкле азык, тәмле-
томлы нәрсә генә түгел,
бәлки, бик мөһим һәм гаять
туклыклы икмәк”, - ди.*

XVII гасырда яшәгән немец
филосовы һәм мәгърифәтчесе

**Гердер: “ Әгәр сабийга беркайчан
да әкият сөйләмәгән булсалар,
аның күңелендә эшкәртелмәгән
кыр кала, һәм шуннан соңгы
елларда инде бу кырны эшкәртү
мөмкин булмаячак”, - дигән.**

Академик Веселовский болай дигән:

“ Кешелек үсешенең беренче чорларында көнкүреш психологик шартларның охшашлыгы, бердәйлеге нәтижәсендә күп кенә охшаш мотивлар һәм сюжетлар мөстәкыйль рәвештә барлыкка килә алган”.

Әкиятләрдәг

е

ОХШАШЛЫК

Типологик

Тарихи-
генетик

**Ни өчен әкиятләре
халык авыз ижаты
төрөнә кертәбез соң?**

Әкиятне
ң
төзелеше

Башлам

Төп өлеш

Бетем
(йомгакла
у
өлеше)

Әкиятләрдә саннар кулланылышы

- **Өч саны**
- **Жиде саны**
- **Алты саны**
- **Тугыз саны**
- **Унике саны**

Әкиятләрнең теле түбәндәге
сурәтләү чаралары ярдәмендә
баетыла:

- **Эпитетлар**
- **Чагыштырулар**
- **Антитезалар**
- **Гиперболалар**
- **Жырлар-такмаклар**
- **Табышмаклар**

**Өлкән (абыстай, абзый,
угыл)**

Уртанчы (угыл, ага)

Олы (абзый, ага, кыз)

Яшь (егет, кыз)

Бик матур егет
Иң өлкән абзый
Иң кечкенә эне
Бик яхшы ат
Бик матур алан
Бик зур ерткыч хайван
Бик зур ком тавы
Бик зур алтын сарай
Бик сылу, матур, кызыл битле,
кара кашлы бер кыз

Әкиятләрдәге ялғызлык исемнәре

**Аю улы Атылэхмәтгәрәй
Камырбатыр**

Гаилэ хэлен ачыклаучы эпитетлар:

Ятим бала

Үги кыз

Социаль чыгышны күрсөтүчө эпитетлар:

Ярлы егет

Асрау кыз

Һөнәр, шөгыльне күрсәтүче эпитетлар:

Көтүче малай

Күрәзәче карчык

Сихерче карчык

Сәяхәтче кыз

Холык-фигыльне билгеләүче эпитетлар:

Батыр егет

Зирәк солдат

Акыллы кыз

Мәнсез карт

Хәйләкәр адәм

Алдакчы Тимер

Юләр угыл

Тышкы кыяфэтне, холыкны билгеләүче эпитетлар:

Алтын кош

Ак елан

Кызыл этәч

Юләр Бүре

Шәрә Бүре

Кодрәтле Этәч

Хәйләкәр Төлке

Геройны характерлый торган экият исемнэре-эпитетлар:

“Әләкче вәзир”

“Батыр тегүче”

“Гакыллы бала”

“Зирәк карт”

“Мактанчык бай”

Геройларның эш коралларын сурәтләүче эпитетлар:

Күренмәс чикмән
Серле балдак
Серле дага
Тылсымлы чыбык
Алтын алма

Әкиятлөрдө очрыи торган
чагыштырулар:

Бер бите ай, икенчесе кояш кебек
бик матур кыз

Кызларның күзләре ут шикелле
яна

Чуеннан да кара бер зур мыеклы
гыйфрит

Бай белән хәерченең сыйфатларын чагыштырып күрсәтү

- Явыз

- Комсыз

- Мәкерле

- Аңгыра

Миһербанлы

- Зирәк

- Акыллы

- Хәйләкәр

Гипербола нэрсэ ул?

Әкиятләрдә күчешләр
кулланыла:

**Болар шунда торып торсын,
ә без егет янына барыйк**

**Кыска жырлар, такмактар,
табышмактар -- әкиятләрне
бизәүче чаралар.**